

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ІВАНА
ФРАНКА**

Катедра української мови імені професора Івана Ковалика

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

В.о. декана філологічного факультету

Роман КРОХМАЛЬНИЙ

“31” серпня 2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Ономастика в середній школі

(шифр і назва навчальної дисципліни)

освітній рівень другий (магістерський)

галузь знань 01 – Освіта / Педагогіка

спеціальність 014 – Середня освіта

спеціалізація 014.01 Українська мова та література

освітня програма «Середня освіта (Українська мова і література)»

Факультет філологічний

2023–2024 навчальний рік

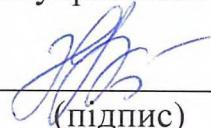
Робоча програма з «**Ономастики в середній школі**» для студентів за напрямом підготовки магістр спеціальності 014 – середня освіта спеціалізації 014.01 - «українська мова та література».

Розробник: кандидат філологічних наук, доц. Сокіл-Клепар Н. В.

Робочу програму схвалено на засіданні катедри української мови імені професора І. Ковалика

Протокол від “31” серпня 2023 року № 1

Завідувач катедри української мови імені проф. І. Ковалика

(Купчинська З. О)

(підпис)

“31” серпня 2023 року

Схвалено Вченою радою факультету

Протокол від “31” серпня 2023 року № 1

“31” серпня 2023 року

Голова

(Крохмальний Р.О.)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 3,5	Галузь знань – 01 Освіта	Нормативна
Модулів – 3	Спеціальність – 014 Середня освіта	<i>Рік підготовки:</i>
Змістових модулів – 3	Спеціалізація – 014.01 українська мова та література	Перший магістр
Загальна кількість годин – 105		<i>Семестр 1-й</i>
		<i>Лекції 16 год.</i>
		<i>Практичні заняття 16 год.</i>
	Освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр	Самостійні
		73 год.
		Вид контролю: залік

Примітка

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить:

для денної форми навчання – 30,5% : 69,5%.

2. Мета й завдання навчальної дисципліни

Власні назви – фрагмент лексичної системи мови, тому її розглядаються в контексті лінгвістики, однак є цікавими також і для немовознавчих дисциплін, скажімо, історії, географії, соціології, антропології, етнографії, археології, живопису.

Об'єкт ономастичних досліджень – широкий спектр найменувань особи, територіальних, водних, космічних локусів та ін.

Мета курсу – допомогти студентам з'ясувати особливості власних назв у лексичному багатстві мови; простежити закономірності розвитку та функціонування онімів у мові й мовленні; зрозуміти роль власних назв у гуманітарній та суспільній парадигмах; відтворити онімне багатство українського народу в контексті світового надбання; виявити наповненість онімами навчальних матеріалів для учнів та довести потрібність вивчення власних назв у школі.

Завдання курсу «Ономастичка в середній школі»:

- ✓ ознайомити студентів із загальнотеоретичними питаннями ономастики;
- ✓ виділити характерні ознаки пропріативів;

- ✓ структурувати онімний простір та проаналізувати основні види пропріативів;
- ✓ акцентувати на новітніх підходах до вивчення онімів;
- ✓ зосередити увагу на явищах онімізації, трансонімізації та апелятивізації;
- ✓ продемонструвати реальний вплив онімів у повсякденні, науці, культурі, мистецтві, сакральному житті людини;
- ✓ вілстежити онімне наповнення підручників.

У результаті вивчення курсу студент повинен **знати**:

- ✓ основні ознаки онімів;
- ✓ види власних назв і закономірності їхнього творення;
- ✓ теоретичні засади вивчення та методи дослідження онімів;
- ✓ новітні та традиційні підходи вивчення пропріативів у загальноєвропейському науковому континуумі загалом та українському зокрема;
- ✓ традиції іменування людей в українській та світовій культурах;
- ✓ особливості формування сільського та міського топонімного просторів;
- ✓ умови формування та способи реалізації в мовознавстві інших видів власних найменувань (ергонімів, космонімів, зоонімів, хрематонімів);
- ✓ доцільність і практичність використання онімів серед учнів різного шкільного віку;

вміти:

- ✓ виокремлювати оніми в лексичному складі мови;
- ✓ розрізняти функції онімів та апелятивів;
- ✓ зібрати онімний матеріал (мікротопоніми, антропоніми, ергоніми) з невеликої території та укласти у форматі цікавих інтерактивних вправ для учнів;
- ✓ здійснювати комплексний аналіз онімів (твірна база, структурно-словотвірні та парадигматичні особливості, етимологічні моменти, функціональний аспект);
- ✓ визначати роль і місце пропріативів у навчальній діяльності школярів.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальнотеоретичні проблеми

1.	Ономастика як лінгвістична дисципліна. Термінна система. Зв'язок ономастики з іншими науками. Основні класифікації пропріальної лексики.
2.	Апелятив vs онім: особливості взаємопереходу. Поняття семантики у власних назвах.
3.	Новітні підходи до вивчення пропріативів. Використання власних імен і назв на уроках української мови.

Змістовий модуль 2. Власні особові імена

1.	Антропоніміка – наука про власні особові імена. Традиції іменування та мода на імена.
2.	Ім'я, прізвище, прізвисько, псевдонім, нікнейм, позивний – різnobічні ідентифікатори особи в сучасному суспільстві. Основні семантико-мотиваційні групи таких онімів.

Змістовий модуль 3. Інші види власних назв

1.	Деталізація топонімного простору. Культурно-виховне значення топонімів.
2.	Гідроніми як джерело збереження архаїчної лексики.
3.	Специфіка та вивченість космонімікону, зоонімікону, ергонімікону в сьогодені. Їхня презентація в шкільних підручниках.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	Денна форма				
	Усього	у тому числі			
		л	п	інд.	срс
1	2	2			2
Модуль 1. Загальнотеоретичні проблеми					
Змістовий модуль 1.					
Тема 1. Ономастика як лінгвістична дисципліна. Термінна система. Зв'язок ономастики з іншими науками. Основні класифікації пропріальної лексики.	14	2	2		10
Тема 2. Апелятив vs онім: межі взаємопереходу. Поняття семантики у власних назвах.	14	2	2		10
Тема 3. Новітні підходи до вивчення пропріативів. Використання власних імен і назв на уроках української мови.	14	2	2		10
Разом – змістовий модуль 1	42	6	6		30
Змістовий модуль 2. Власні особові імена					
Тема 1. Антропоніміка – наука про власні особові імена. Традиції іменування та мода на імена.	14	2	2		10
Тема 2. Ім'я, прізвище, прізвисько, псевдонім, нікнейм, позивний – різnobічні ідентифікатори особи в сучасному суспільстві. Основні семантико-мотиваційні групи таких онімів.	14	2	2		10
Разом – змістовий модуль 2	28	4	4		20
Змістовий модуль 3. Інші види власних назв					

Тема 1. Деталізація топонімного простору. Культурно-виховне значення топонімів.	12	2	2		8
Тема 2. Гідроніми як джерело збереження архаїчної лексики.	12	2	2		8
Тема 3. Специфіка та вивченість космонімікону, зоонімікону, ергонімікону в сьогоденні. Їхня презентація в шкільних підручниках.	11	2	2		7
Разом – змістовий модуль 3	35	6	6		23
Усього годин	105	16	16		73

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Структурування онімного простору.	2
2.	Апелятив vs онім: межі взаємопереходу.	2
3.	Традиційні та новітні підходи до вивчення власних назв.	2
4.	Іменування українців: традиції та модні віяння.	2
5.	Ім'я, прізвище, прізвисько, псевдонім, нікнейм, позивний – різnobічні ідентифікатори особи в сучасному суспільстві.	2
6.	Деталізація топонімного простору. Культурно-виховне значення топонімів.	2
7.	Гідроніми як джерело збереження архаїчної лексики.	2
8.	Специфіка та вивченість космонімікону, зоонімікону, ергонімікону в сьогоденні. Їхня презентація в шкільних підручниках.	2
	Разом	16

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Розвиток української зооніміки на тлі іншослов'янської.	8
2.	Обриси зоряного неба: особливості творення космонімів, астронімів.	8
3.	Етнонімія: історія, проблеми, погляди.	8
4.	Особливості розвитку української теоніміки.	8
5.	Створити мовний образ імені та проаналізувати два прізвища.	8
6.	Зібрати, систематизувати, проаналізувати онімний фрагмент (антропоніми, урбаноніми, мікротопоніми, ергоніми, зооніми та ін.).	33
	Разом	73

6. Методи:

- ✓ пояснально-ілюстративний;
- ✓ евристичний;
- ✓ репродуктивний;
- ✓ дослідницький та ін.

Передбачені дискусії, презентації, інтерактивні вправи, онлайн-тестування, кросворди.

7. Розподіл балів, які отримують студенти (екзамен)

Поточне тестування та самостійна робота						Підсумковий тест (залік) 50	Сума 100
Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2		Змістовий модуль 3			
Есе «Якби раптом зникли всі імена...»	10 б	Теоретичні аспекти онімного простору (тест)	10 б	Проект	30 б		

Оцінювання знань студентів здійснюється за 100-балльною шкалою (для екзаменів і заліків)

Шкала оцінювання: вузу, національна та ECTS

Оцінка ECTS	Оцінка в балах	За національною шкалою			Залік
		Екзаменаційна оцінка, оцінка з диференційованого заліку			
A	90 – 100	5	Відмінно		
B	81 – 89	4	Дуже добре		
C	71 – 80		Добре		Z враховано
D	61 – 70	3	Задовільно		
E	51 – 60		Достатньо		

Рекомендована література

Основна:

- Белей О. О. Сучасна українська ергонімія: власні назви підприємств Закарпаття. Ужгород, 1999.
- Вербич С. Українська ономастика: перспективи розвитку. Українська мова. 2010. № 3. С. 73–80.
URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/37731/07-Verbych.pdf?sequence=1>
- Волянюк І. О. Актуальність вивчення ономастики в школі. *Нова педагогічна думка*. 2014. № 2. С. 109–114.
- Гідронімія України в її міжмовних і міждіалектних зв'язках / Железняк І. М., Корепанова І. П., Масенко Л. Т. та ін. Київ: Наук. думка, 1981.
- Карпенко О. Ю. Проблематика когнітивної ономастики: монографія. Одеса: Астропрінт, 2006.
- Кравченко Л. Українська ономастика: антропоніміка: навчальний посібник. Київ, 2014.
- Лукаш Г. Нотатки з теорії ономастики. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки. 2023. Вип. 2 (100). С. 184–194.
URL: <http://philology.visnyk.zu.edu.ua/article/view/283736>
- Масенко Л. Т. Українські імена і прізвища. К., 1990.
- Нуждак Л. Український ономастикон посттоталітарної доби у світлі еколінгвістики. Ужгород, 2012.
- Ономастика України та етногенез східних слов'ян / [відп. ред. І. М. Железняк]. Київ, 1998.
- Скляренко О., Скляренко О. Типологічна ономастика : [монографія] : у 5 кн. Книга перша : Лексико-семантичні особливості онімного простору. Одеса: Астропрінт, 2012; Ономастичний словотвір у типологічному ракурсі. Кн. 2. 2015.
- Сюсько М. З народного джерела: карпатоукраїнський зоонімікон у контексті інших слов'янських (і неслов'янських) мов: монографія. Ужгород, 2011.
- Тараненко О. О. На теми сучасної української ономастики. *Мовознавство*. 2007. № 1. С. 6–22.
- Торчинський М. М. Українська ономастика. Навчальний посібник. Київ: Міленіум, 2010.
- Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови: монографія. Хмельницький: Авіст, 2008–2009; Ч. 1, 2.

Додаткова:

- Бучко Д. Г. Походження назв населених пунктів Покуття. Львів: Світ, 1990.
- Глуховцева К. Етнолінгвістичний аспект вивчення прізвищ жителів Луганщини: монографія. Старобільськ, 2015. Демчук М. О. Слов'янські автохтонні власні імена в побуті українців XIV – XVII ст. Київ: Наук. думка, 1988.
- Коваль А. Життя і пригоди імен. К., 1988.

4. Котович В. Ойконіми: роздуми про семантику. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. Дрогобич, 2017. С. 129–142.
5. Котович В. Ойконімія України як лінгвокультурний феномен: монографія. Дрогобич: «Посвіт», 2020.
6. Купчинська З. Стратиграфія архаїчної ойконімії України: монографія. Львів: НТШ, 2016.
7. Лучик В. Про нові напрями української ономастики. *Філологічні дослідження*: зб. наук. пр. з нагоди 80-річчя члена-кореспондента НАН України, доктора філолог. наук, проф. Юрія Олександровича Карпенка. Одеса 2009. С. 144–146.
8. Львівська ономастична школа: хрестоматія [відп. ред. Купчинська З. О.]. Львів, 2019.
9. Пахомова С. Еволюція антропонімних формул у слов'янських мовах. Ужгород, 2012.
10. Торчинська Т. А. Місце роботи над ономастикою на уроках української мови в початкових класах. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету*. Педагогічні науки. 2014. № 65. С. 130–134.
11. Фаріон І. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX ст. (з етимологічним словником). Львів: Літопис, 2001.
12. Худаш М. Л. З історії української антропонімії. К.: Наук. думка, 1977.
13. Шрамко О. Використання ономастичного регіонального матеріалу на уроках української мови. *Початкова школа: Науково-методичний журнал*. 2012. URL: http://kyivobl.man.gov.ua/zakhody/Naukovij_svitogljad/VIKORISTANNJA_O_NOMASTICHNOGO_REGIONALNOGO_MATERIALU_NA_UROKAh_U_KRAINSKOI_MOVI/
14. Langendonck W. V. Theory and Typology of Proper Names. Berlin 2007.
15. Onomastic terminology. URL: <http://www.icosweb.net/index.php/terminology.html>
16. Valentine T., Brennen T., Bredart S. The Cognitive Psychology of Proper Names. Lnd., 1996.

Лексикографічні праці:

1. Габорак М. М. Прізвища Галицької Гуцульщини. Етимологічний словник. Івано-Франківськ, 2019.
2. Горпинич В. Прізвища степової України: Словник. Дніпропетровськ, 2000.
3. Громко Т. В., Лучик В. В., Поляруш Т. І. Словник народних географічних термінів Кіровоградщини. Київ–Кіровоград, 1999.
4. Данилюк О. К. Словник народних географічних термінів Волині. Луцьк, 1997.
5. Дергач Д. Словник онімів українських мас-медіа. Київ, 2009.
6. Етимологічний словник літописних назв Південної Русі. Київ, 1985.
7. Лукаш Г. Словник конотативних власних назв. Вінниця, 2018.

8. Лучик В. Етимологічний словник топонімів України. Київ, 2014.
9. Основен систем и терминология на словенската ономастика. Grundsystem und terminologie der slawishen onomastik. Скопје–Skopje, 1983. 412 с.
10. Редько Ю. Словник сучасних українських прізвищ: у 2 т. Львів, 2007.
11. Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. Словник власних імен людей. К., 1986.
12. Словник гідронімів України. Київ, 1979.
13. Словник зоонімів північно-західної України / упоряд. Г. Л. Аркушин. Луцьк, 2016.
14. Словник українських імен / [укл. І. Трійняк]. Київ, 2005.
15. Словник української ономастичної термінології / укл. Д. Г. Бучко, Н. В. Ткачова. Харків: Ранок-НТ, 2012.
16. Українська мова. Енциклопедія. Вид. 3-є, зі змін. і доп. Київ, 2007.
17. Чучка П. П. Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник. Ужгород, 2011.
18. Чучка П. Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник. Львів, 2002.
19. Słowańska onomastyka. Encyklopedia / pod redakcją Ewy Rzetelskiej-Feleszko i Aleksandry Cieślikowej przy współpracy J. Dumy. Warszawa; Kraków: Wyd-wo Naukowe Warszawskie, 2002–2003. T. 1–2.

Електронні ресурси:

http://e-onomastics.blogspot.com/2018/04/blog-post_10.html

<http://karpenko.in.ua/>

<https://www.yok.ukr/>